

Zona carstică a sitului „Nordul Gorjului de Est”

Felicia Bantea

Abstract

The study describes the zone with limestones from the south of Parang and Capatinii Mountains (South Carpathians). We are in the north-east area of our county Gorj, between two villages: Polovragi and Baia de Fier. There are two caves: Polovragi Cave (10350 meters long) and The Women Cave (3600 meters long). The two caves are presented together, with similitudes and differences. Especially for my visitors, it was necessary to explain the way of structure and the history of these caves.

Several families of little bats used to live in these caves. There are the same bats, *Rhynolophus* and *Myotis*, very friendly with the visitors.

Only to those with a special feeling to squeeze through the walls of rock and specially to those with true respect for the work of the nature, the caves take off their veil of silence revealing their beauty modeled in calcite.

- STUDIU COMPARATIV I - (Geologic)

Ne aflăm în extremitatea nord-estică a județului Gorj, în raza localităților Polovragi și Baia de Fier. Deși sunt săpate în aceeași bandă de calcare, de vârstă jurasic superior-cretacic inferior, Cheile Oltețului și Peștera Polovragi au un aspect total diferit față de Cheile Galbenului și Peștera Muierilor de la Baia de Fier.

Banda de calcare masive, compacte, de culoare cenușie până la albă și numai sporadic negricioasă, a constituit de-a lungul mileniilor roca dizolvabilă, carstificabilă, din zona la care ne referim. Masivul calcaros are o lungime de 12 km. și străbate sudul munților Parâng și Căpățâanii. Lățimea stratului de calcare, de aproximativ 2 km., în linie dreaptă, corespunde cu lungimea Cheilor Oltețului, de-a lungul drumului forestier care „urmărește” cursul râului Olteț.

Cheile pitorești ale Oltețului, cu o deschidere foarte îngustă și pereți

verticali, înalți de circa 350 metri, s-au format pe o zonă de fractură din aceste calcare. Responsabilă de grandioasa lucrare este în primul rând apa. Oamenii au numit-o Olteț, deoarece, după ce-și culege apele din amonte, atât din Parâng cât și din Căpățâanii, sapă cheile și se varsă în Olt, la nord de localitatea Drăgănești-Olt. Fisurile din masa calcarelor, pe traseul Văii Oltețului, cu direcția N-S și căderi verticale, reprezintă veritabile plane de forfecare. La bază, în abisul celor peste 20 de metri de la nivelul drumului forestier până la actualul talveg al Oltețului, distanța dintre cei doi străjeri este de doar câteva zeci de centimetri. Atunci când fac măsurători, speologii se sprijină cu un picior pe Parâng și cu unul pe Căpățâanii. Fiind unele dintre cele mai abrupte chei din Europa, cei doi versanți au primit nume diferite, râul Olteț despărțind astfel în Meridionali, Muntele Parâng de Muntele Căpățâanii.

De cealaltă parte, adică 5 km. vest de râul Olteț (distanță măsurată pe lungimea benzii de calcare), Cheile Galbenului sunt atât de largi încât se ajunge aproape de poarta Peșterii Muierilor cu mașini mari, pe o șosea asfaltată. Așadar, pârâul Galbenul, cu debit mai mic decât al râului Olteț, a reușit, similar, să despartă larg două blocuri din același masiv Parâng. Versanții, larg distanțați, permit observarea clară a nivelelor de eroziune și a numeroaselor guri de peșteră. Dintre acestea, cel mai important meandru fosil este Peștera Muierilor, situată în versantul drept, la circa 45 metri deasupra talvegului pârâului Galbenul.

MATERIA PRIMĂ

Rocile carstificabile: calcar, dolomit, sare și ghips ocupă 2% din suprafața României. Dintre acestea, 1,94% sunt calcare și dolomite de vârste geologice diferite, majoritatea aparținând perioadelor jurasic și cretacic (aprox. 100 mil. ani). În banda de calcare din sudul munților Parâng și Căpățâanii, au fost descoperite forme de tintinide (protozoare ciliate), care indică vârsta jurasic superior-cretacic inferior, similară cu a celorlalte calcare de pe rama sudică a Carpaților Meridionali.

Așadar, cheile și peșterile aferente lor „comunică” între ele, eventual, pe lungimea benzii de calcare din sudul Meridionalilor și nicidecum transversal, între regiunile istorice, deoarece grosimea stratului carstificabil nu depășește 2 km. Credințele conform cărora strămoșii noștri ajungeau din Țara Românească în Transilvania, prin Peștera Polovragi, de exemplu, nu au relevanță. Deplasările pe porțiuni întinse se realizau pe drumurile de plai, pe culmile munților, cu atât mai mult cu cât știm deja că drumurile forestiere aferente cheilor s-au construit recent. La aspectul actual al cheilor, mai ales după al doilea război mondial, a contribuit decisiv omul,

prin scobirea rădăcinii calcaroase a munților.

GENEZA

La finele Pliocenului-începutul Cuaternarului, are loc o puternică schimbare în aspectul geografic vechi al pământului românesc: toate regiunile Carpatice se ridică în bloc cu peste 1000 de metri, antrenând oarecum în mișcarea lor de înălțare și câmpiile, iar întru echilibru, formând tot atunci și depresiunile. Așadar, vârsta peșterilor este ulterioară nu numai vârstei calcarelor (care sunt cele mai vechi în cazul pe care-l descriem aici), dar și vârstei Carpaților actuali. Acest lucru este ușor de observat la intrarea aval a Peșterii Polovragi. Deși în anii '60, odată cu construirea drumului forestier, s-a realizat și o spărtură în dreptul grotei, aceasta s-a făcut la o oarecare distanță, pentru siguranță probabil, încât a rămas drept mărturie de studiu și vărsarea naturală tip cascadă. Este evidentă direcția curgerii apei atât în ultima porțiune a peșterii (galeria turistică), după înclinarea „draperiilor laterale” din Sala Draperiilor, cât și urma curgerii în chei, de sus în jos, pe un pat de nisip și pietriș așternut pe blocul calcaros, cu „cădere liberă” prin jgheabul ce duce înspre actuala albie a Oltețului.

Dacă în Cheile Galbenului studiem coloana litologică a zonei datorită nivelelor vizibile de eroziune, în Cheile Oltețului, coroborate cu cei 10350 de metri de galerii subterane cu comunicare între ele, studiem istoria „recentă”, mai exact, geomorfologia locului cu un pas înainte de apariția omului. În ciuda faptului că în Peștera Muierilor s-au descoperit importante mărturii ale omului preistoric, iar zona Polovragi este „legată” mai ales de dacii din perioada Burebista, totuși, în Cheile Oltețului sunt concentrate cele mai multe „trasee” ușor vizibile și /sau ușor de imaginat despre evoluția geologică și cea umană.

STUDIUL COMPARATIV II – (CARSTIC)

Ne putem imagina, spre exemplu, un bloc prismatic calcaros, a cărui bază dreptunghiulară are o lungime de 12 km (lungimea benzii de calcare) și o lățime de 2 km (lățimea benzii de calcare). Transversal, de-a lungul mileniilor, apele de munte au săpat din amonte către aval, de la vârf către bază, mai multe nivele de eroziune, observabile în Cheile Oltețului, în Cheile Galbenului și în grotele aferente lor. Așadar, lățimea benzii de calcare corespunde cu lungimea cheilor, iar porțile amonte ale celor două peșteri se află la intrarea în chei, după cum, similar, porțile aval sunt poziționate la ieșirea din chei.

Deși cheile și peșterile sunt săpate concomitent, dimensiunile fizice diferă mult deoarece calcarul are durități diferite, între 3 și 5, pe o scară a durităților, de la 1-talc, la 10-diamant și, în plus, meandrele subterane au trasee alambicate, față de cheile ce „merg” relativ linear. Așa se explică faptul că, galeriile cartate cu trupul de către speologi, în Peștera Polovragi, însumează 10350 de metri, față de lungimea de maxim 3000 de metri pentru Cheile Oltețului. Așadar, întregul bloc calcaros este modelat de apă, iar aici vorbim doar despre formațiunile carstice pătrunse și descrise de om.

Dintre toate peșterile din România, 20 % se află în Gorj, iar dintre acestea doar două sunt electrificate pentru vizitare: Peștera Muierilor din comuna Baia de Fier și Peștera Polovragi (artera aval) din comuna Polovragi. După ce aceste peșteri au devenit meandre fosile, adică cu un „pas” înaintea apariției omului pe pământ, a urmat și durează și astăzi o a doua etapă importantă: consolidarea.

Apa de infiltrație, bogată în carbonat de calciu, bioxid de siliciu, oxid de fier, etc., străbătând traseul întortocheat al gravitației, adică o copertă de 300-400 metri de la vârful muntelui până în galerii, în funcție de coloana litologică pe care o „spală”, cu îndelungă răbdare, readuce în propriile-i excavații tot felul de „impurități”. Acestea au rolul de a consolida pereții calcaroși, friabili, asemănător cu tencuiala caselor. Perpetuu, depunerea calcitică își schimbă culoarea în funcție de compoziția chimică a rocilor traversate. Din aceleași motive și grosimea crustei calcaroase oscilează între aproximativ un milimetru și un centimetru, după cum există și porțiuni „golașe” și tavane însângerate, mult înălțate, datorită oxidului de fier cu putere mare de eroziune și înroșire. Similar, picăturile ce se preling prin steiurile peșterii, își aștern agoniseala multimilenară și pe podeaua cămăruțelor subterane, pardosind-o cu basoreliefuri.

FORME CARSTICE

Așadar, nu există o regulă strictă și nici măcar o statistică relevantă pentru formațiunile carstice. O multitudine de factori determină formele, culorile, dimensiunile și interpretările aferente lor, astfel că, fiecare formă calcaroasă are unicitatea ei. Un arsenal întreg a folosit natura, cu forța ei numărul unu – apa, întru întâmpinarea omului, căruia i-a construit, consolidat și mobilat prima casă: peștera. Așa se explică și asemănările dar și diferențele mari dintre modelajele naturale ale fiecărei porțiuni de peșteră.

Acolo unde coperta prezintă fisuri multe și mărunte, tavanul galeriei se încarcă cu stalactite-țurțuri. Oamenii au numit-o Sala Minunilor, atât

la Peștera Polovragi cât și la Peștera Muierilor. Stalagmitele, cele din podea, au avantajul de a primi, astfel, ele se „îngrașă” mai repede decât stalactitele.

Întru recunoștință, crescând mai repede, stalagmita se străduiește să-și prindă într-un final stalactita donatoare, formând coloana.

La început, stalactitele mici, în stadiu de țurțuri stalactitici, au forme de condeiașe, așa că au fost numite stilolite. După ce apa răzbește chiar și prin mijlocul propriei stalactite găurind-o, „devine” macaroană. Așa zisele denumiri de specialitate sunt, de fapt, denumiri tot la forma pietrei in situ. Stalagmita, cea care doar primește „de sus”, îngroșându-se mult la bază, devine dom. Cea mai grasă a fost numită Domul Mare la Peștera Muierilor și Babanul (2,5 m înălțime; 1,5 m diametrul bazei) la Peștera Polovragi.

Când aceste depuneri cresc înalt și zvelt, sunt numite șfeșnice, așa că puteți admira Candelabrul Mare la Peștera Muierilor și Lumânarea ce sprijină întunericul de la înălțimea sa de 2,3 metri, în Peștera Polovragi.

Pe pereții laterali ai peșterilor, în afară de nivelele de eroziune „îndulcite” de depunerea ulterioară, sunt, de asemenea, forme spectaculoase. Direcția de curgere inițială este ușor de imaginat datorită înclinării modelajului natural.

Adevărate dantelării calcaroase au creat Sala Draperiilor în Peștera Polovragi și Dantela de Piatră în Peștera Muierilor. Urma curgerii tip cascadă se regăsește frecvent în fiecare sală, numită Cascade Împietrite la Peștera Muierilor și Curgeri în Cascadă la Peștera Polovragi.

Peste nivelele relativ orizontale de eroziune, apa a săpat ulterior, de sus în jos, tăind feliuțe asemănătoare cu clapele de pian. După mărimea lor au fost numite: Orga Mică, Orga Mare (Peștera Polovragi), sau simplu, Orga (Peștera Muierilor).

Sălile înalte, cu tavane boltite ca niște cupole de biserică, sunt, de obicei, de culoare ruginie, tocmai datorită oxidului de fier, cu putere mare de eroziune și înroșire. Localnicii au numit-o Bolta Însângerată la Peștera Polovragi și Stânca Însângerată la Peștera Muierilor.

Exemplele ar putea continua la nesfârșit deoarece, în peșteri, timpul stă în loc. Temperatura constantă, 8-9 grade în Peștera Polovragi și 9-10 grade în Peștera Muierilor, pereții laterali groși de kilometri și coperta de 300-400 de metri, în ambele cazuri, nu permit schimbarea anotimpurilor... Doar apa, forța numărul unu a naturii, ultra filtrată după traversarea pachetului gros de roci, pătrunde în habitat și creează perpetuu Izvorul Speranțelor. Apa e bună de băut poate tocmai pentru faptul că este indispensabilă vieții. Și-a creat propriile-i bazine de colectare, pentru „vremuri secetoase”. Oamenii le-au numit gururi, adică bazine specifice meandrelor fosile.

Băieșii le spun Bazinele Mari celor din Peștera Muierilor, polovrăgenii au preluat denumirea de la peștera vecină, care fusese amenajată cu 20 de ani înainte și au adus-o la Peștera Polovragi. Eu m-am gândit la Izvorul Speranțelor, oare tocmai pentru faptul că e singurul gur care nu seacă niciodată?..

-STUDIU COMPARATIV III – (FAUNISTIC)

Am ajuns să le vedem pe toate acestea: munți înălțați, blocuri calcaroase despărțite de ape, vârfuri muntoase brodate cu caverne, cascade învolburate dedesubtul lor, grote cu deschideri evidente, tuneluri accesibile, liniștea întunericului... Dintotdeauna suntem aici, valorificând perioadele de acalmie sau, poate, de pronie cerească? La urma urmei, o luăm ca atare: avem porți deschise, al căror magnetism ne îndeamnă să intrăm.

Uneori este atât de simplu, încât pe o poartă mare intrăm, pe alta ieșim și pe o a treia, intermediară, așa, de moft, intrăm, ieșim, după cum dorim. Așa sunt căile naturale de acces în Peștera Muierilor din comuna Baia de Fier, ușor accesibile dintotdeauna, încă de dinaintea apariției omului pe pământ.

Așa se explică faptul că aici s-au găsit nenumărate și diverse resturi fosile, provenind de la toate speciile faunistice ale zonei, încă din cuaternarul timpuriu și mărturii umane începând cu paleoliticul mijlociu, până la zi. Resturile fosile de *Vulpes canis fossilis*, *Capra ibex*, *Cricetus cricetus*, dar, mai ales, scheletele celor 185 de urși de peșteră – *Ursus spelaeus*, descoperite de arheologi în Peștera Muierilor, arată faptul că acest habitat a fost ușor de cucerit și bun de locuit, încă de la începuturile formării sale.

La polul opus, la doar 5 km. distanță, în Peștera Polovragi, nu s-au găsit decât resturile fosile ale unei vulpi, datate la doar 7000 de ani vechime. Este ușor de înțeles că biata *Vulpes canis fossilis* a căzut în Culoarul Liliacilor prin singura intrare din acele vremuri, care era de dimensiuni reduse și care se mai păstrează și astăzi. Intrarea naturală, greu accesibilă, a Peșterii Polovragi, a putut fi escaladată doar de către om, care, din păcate, a făcut mai multe stricăciuni decât ursul de cavernă. Așadar, putem spune că, deși cele două peșteri vecine prezintă condiții similare de locuire, din cauza căilor de acces total diferite, au primit, în timp, și destinații diferite.

DESTINAȚII

Ursus spelaeus a trăit până acum 15-20.000 de ani, iar craniul uman – Homo sapiens fossilis, descoperit în Peștera Muierilor odată cu resturile urșilor, a fost datat la 29-30.000 de ani. Contemporani fiind, presupunem că a fost vorba de o răpire făcută de urs și cărată la „bârlogul” său. Extrapolând, presupunem că teritoriile erau împărțite: la Peștera Muierilor - ursul, iar la Peștera Polovragi - omul. De altfel, chiar și actualul urs trăiește tot în zona Parâng, iar în sudul Munților Căpățânii, în preajma Peșterii Polovragi, nu se semnalează prezența ursului carpatin.

Din cauza faptului că „poteca” dintre Parâng și Căpățânii, aferentă Cheilor Oltețului, a fost lărgită abia în anii '60, până atunci nu erau descoperite cele aproximativ 50 de guri de peșteră și niciuna dintre intrările actuale ale Peșterii Polovragi. Vizibilă era o singură grotă și scobitura de sub ea, urma curgerii apei, care și la ora actuală poate fi escaladată doar de către speologii echipați corespunzător.

În oricare dintre habitate am pătrunde, încă din dreptul portalurilor, e bine să știm că noi, oamenii, suntem intrușii... Intrăm în bârlogul urșilor, sau în vizuina lupilor și, în primul rând, în casa liliacilor. Ei au supraviețuit selecției naturale... Liliacul de cavernă a fost și este martorul tuturor acestor prefaceri. Cu 60 de milioane de ani de evoluție în spate, care au „prins” toate cele descrise aici, liliacul de peșteră ne povestește... Dacă am învățat deja să-l ascultăm, Sony, căci bineînțeles că are un nume, ne scandează că e prietenul omului. Mai greu i-a fost cu urșii, păreau mai fioroși...

Același liliac, Rhynolophus, ordinul Microchiroptera, căci în peșteri trăiește doar liliacul mic (de la 2 la 10 grame), se comportă, pentru cel ce „vede”, destul de diferit în cele două habitate. Dacă la Peștera Polovragi, unde nu a pătruns vreodată ursul, Sony, împreună cu frații lui, te escortează pe tot traseul turistic, la Peștera Muierilor, liliacul potcoavă a rămas vigilant, reperând cu mișcări strașnice de rotație fiecare grup de vizitatori.

Sunt liliaci scandanți, emițând niște sunete printr-un laringe în formă de fluier. Odată intrat în rezonanță cu el și cu habitatul lui, liliacul, funcție de modulația vocii tale, știe ce „intenții” ai și îți răspunde pe măsură. Vrem, nu vrem, interferăm. Dotat cu un sistem de ecolocație ultra performant, asemănător cu sonarul delfinilor, liliacul de cavernă este și „ecoul” gândurilor noastre. Când e fericit, adică compensat, liliacul „cripește”, când e iritat „țipă”, când e liniștit „cântă” ca o privighetoare, când e nervos pe ai lui „strigă” după ajutor la frații mai mari, când e rănit „scâncește” după ajutorul omului. Mă cheamă, alerg, fac șanț în nisip, nu-i ating aripa lezată, îi vorbesc, îl liniștesc. Sony, ce-ai pățit? Număr până la trei și...

cu o mișcare fermă de ridicare, am reușit împreună. Zboară din nou, ciripește, îmi mulțumește. O lacrimă adâncă se pierde printre picăturile de liniște multimilenară. Doar atât...

CONCLUZII

Dacă Peștera Muierilor ne-a fost zămislită de natură pentru a fi, în primul rând, locuită, Peștera Polovragi a răspuns dintotdeauna la provocări... Provocări „rămase” actuale, „păstrate” veșnic mister pentru cuceritorii întunericului.

Pentru a ști încotro ne îndreptăm, e firesc să știm de unde venim. O excelentă părere în acest sens obținem studiind cele două peșteri comparativ și, mai ales, vizitându-le împreună...

BIBLIOGRAFIE

Ion Popescu Voitești, *Studii și Cercetări de Geologie*, nr.2/1966;
Ion Lăceanu, Ilie Huică, *Comori ale naturii gorjene*, Tg-Jiu, 1981;
Cristian Lascu, Colecția „*National Geographic*”, 2009;
Asociația Speologică „*Focul Viu*” București: „*Fișa Chiropterologică*”, nr.11/2009.